

**Ботнаренко Ірина Анатоліївна,
старший науковий співробітник
наукової лабораторії з проблем
кримінальної міліції ННПФПСКМ
НАВС, кандидат юридичних
наук**

ЗАКОННІСТЬ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНИЙ ПРИНЦИП В ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ

Законність є фундаментальним принципом діяльності апарату управління, посадових осіб та поведінки громадян. Її рівень і стан є віддзеркаленням правового життя суспільства і його громадян. Вона має важливе значення як для держави в цілому, так і для кожного її громадянина, оскільки складає основу нормальної життєдіяльності будь-якого цивілізованого суспільства та усіх ланок його політичної системи.

У сфері функціонування виконавчої влади, у діяльності органів державного управління вимога дотримання вказаного принципу проявляється особливо суворо. Вона міститься у багатьох нормативних актах, починаючи з Конституції України (ст.ст. 8, 19), і формулюється, як правило, згідно із законом і заснована на ньому. Цей принцип вимагає не лише того, щоб дії державних органів не суперечили закону, але також того, щоб усі їхні рішення та зміст базувалися на законі, а також рівноправному ставленні до всіх громадян, незалежно від статі, етнічної приналежності, віросповідання тощо.

Істотний внесок у дослідження теоретичних питань, пов'язаних з вивченням сутності та змісту законності, зробили О.Ф. Андрійко, М.І. Ануфрієв, І.Л. Бачило, Ю.П. Битяк, А.Ю. Васіна, Т.М. Гандилов, Л.Ю. Гордієнко, І.С. Гриценко, Л.В. Коваль, В.С. Ковальський, А.М. Колодій, В.К. Колпаков, В.В. Копейчиков, С.Л. Лисенков, Д.В. Лученко, А.Ф. Мельник, О.М. Музичук, О.П. Нагорний, О.Ю. Оболенський, П.М. Рабінович, О.Ф. Скакун, В.М. Соловійов, А.А. Стародубцев, О.Д. Тихомиров, А.М. Шульга та інші науковці.

Передусім, наголосимо, що у юридичній літературі законність розглядається по-різному. Часто її визначають як державно-правовий режим, принцип, форму, метод державного управління суспільством, який полягає у виданні і приведенні в життя законів та інших нормативно-правових актів на користь певного класу, соціальних груп або народу в цілому. Враховуючи такий багатоаспектний характер указаного поняття, зупинимось на його характеристиці як принципу – основного правила, яке покликане забезпечувати практичну реалізацію законів та інших правових актів.

У юридичній енциклопедії відзначається, що законність розглядається у декількох аспектах: 1) як принцип здійснення державою владних повноважень; 2) як принцип поведінки фізичних та юридичних осіб у сфері права; 3) як принцип побудови системи нормативних актів; 4) як режим соціально-побутового життя, що визначає реальність писаного права та ступінь його втілення [1, с. 103]. Сучасні наукові трактування принципу законності мають досить різноманітний характер.

Так, І.Ф. Невзоров стверджує, що законність – це найважливіший принцип усіх, без винятку соціальних явищ, що лежить в основі суспільного життя [1, с. 5]. Законність, на його думку, належить до принципів-законоположень (правових абстракцій). На відміну від принципів-норм, які завжди чітко фіксують у діючому законодавстві ідеальну модель поведінки, у правових абстракціях, закріплених у нормах права, не визначена чітка лінія поведінки, відсутні згадування про права, обов'язки та відповідальність суб'єктів правовідносин, тому що вони за своєю юридичною природою є нетиповими нормативними приписами. Коли говорять про законність, йдеться про дотримання правових норм у цілому [1, с.6].

М. Вітрук характеризує законність як ідею, вимогу та систему реального виразу права в законах держави, у законотворчості і підзаконній правотворчості [3, с. 163]. О. Поляков розуміє законність у дещо звуженому аспекті – як принцип функціонування апарату держави, в межах якого застосування права посадовими особами здійснюється у чіткій відповідності з вимогами закону [3, с. 164].

В.В. Самохвалов наголошує, що принцип законності є складовою принципу верховенства права, який визначає стратегію формування, функціонування та розвитку режиму законності, гармонійно забезпечує взаємодію об'єктивно існуючих у суспільстві як приватних, так і публічних інтересів особи, суспільства і держави і їх взаємну відповідальність. Законність виконує роль «посередника», який немовби «переносить» право в площину реального здійснення прав і обов'язків суб'єктів законності [4, с. 46].

Зв'язок законності і права можна відслідкувати, аналізуючи Конституцію України, де у ч. 1 ст. 8 закріплено положення, що в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Цей принцип не просто дає ще один засіб, за допомогою якого держава має можливість застосовувати свою величезну владу або зловживати нею; навпаки, цей принцип установлює початки, що стримують владу держави, що зобов'язують її поводитися відповідно до передбачених їй привселюдно оголошених правил [5, с. 587–588].

Законність є складною категорією, що охоплює декілька аспектів її розуміння, сукупність яких і визначає зміст цього поняття: 1) як принцип права законність визначається як ідея, положення та установка, що складає основу розвитку і функціонування права; 2) законність як принцип поведінки суб'єктів права характеризується як вимога добровільного виконання покладених обов'язків, реалізації суб'єктивних прав у встановлених формах та межах; 3) законність як вимога діяльності органів держави та посадових осіб виявляється у вимозі здійснення владних повноважень у межах наданих повноважень, відповідно до закону та з визнанням верховенства прав і свобод людини; 4) законність як вимога державного управління суспільством; 5) законність як принцип побудови системи нормативно-правових актів забезпечує ієрархічну підпорядкованість системи юридичних документів та їх взаємодію у процесі регулювання суспільних відносин; 6) законність як режим соціально-політичного життя держави (характеризується як вимога точного і неухильного виконання законів і заснованих на них нормативних актів всіма суб'єктами права).

Отже, принцип законності є складною і багатогранною категорією, що характеризується різними аспектами прояву в управлінській сфері. В такому аспекті законність можна охарактеризувати як один з основних принципів діяльності органів державного управління, який регулює правовідносини суб'єктів управління як між собою, так і з громадянами, та ґрунтується на обов'язку кожного зазначеного суб'єкта діяти в межах наданих йому прав і повноважень.

Список використаних джерел:

1. Юридична енциклопедія : В 6 т. / Редкол. : Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. – К. : «Укр. Енцикл.», 1999. – Т. 2 : Д–Й. – 744 с.
2. Невзоров І. Л. Принцип законності в правозастосувальній діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / І. Л. Невзоров. – Х. : Нац. ун-т внутр. справ, 2003. – 19 с.
3. Кельман М. С. Загальна теорія держави і права : підручник / М. С. Кельман, О. Г. Мурашин. – К. : Кондор, 2006. – 477 с.
4. Самохвалов В. В. Законність : основні аспекти та сфери прояву / В. В. Самохвалов // Держава і право : зб. наук. пр. – К., 2001. – Вип. 11 (Юридичні і політичні науки). – С. 44–50.
5. Neil Kritz The Rule of Law in the Postconflict Phase: Building a Stable Peace, // in Managing Global Chaos: Sources of and Responses to International Conflict (Chester A. Crocker et. al. eds., 1996); p 587–588.

**Братасюк В. М., кандидат
юридичних наук, суддя
Тернопільського міськрайонного
суду Тернопільської області**

ПРАВОСУБ'ЄКНІСТЬ: ДОКТРИНАЛЬНИЙ ВИМІР

Розбудова демократичних засад життя, ствердження загальнолюдських цінностей, принципу верховенства права, гуманізація правового життя як основна провідна ідея правового реформування в нинішньому українському розвитку неможливі без глибинного переосмислення проблеми людини